

Årringen 2014

Annual Review No 18 of The Arboretum &
Botanical Gardens, University Museum of
Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Historien om fægrirogn i Muséhagen

Per Harald Salvesen, Universitetshagene, Universitetet i Bergen,
Mildevegen 240, 5259 Hjellegstad (e-post: per.salvesen@uib.no)

To cite this article: Salvesen, P.H. 2015. – Historien om fægrirogn
i Muséhagen. – *Årringen 2014* (18): 4–30.

Published March 2015

Historien om fægrirogn i Muséhagen

Per Harald Salvesen, Arboretet og de botaniske hager, Universitetsmuséet i Bergen,
Mildevegen 240, N-5259 Hjellesstad (per.salvesen@um.uib.no).

Muséhagen i Bergen sentrum er kanskje den vakreste offentlige hagen i Bergen. Her har bergensere i alle aldre kunnet prise våren og nyte blomstenes skjønnhet i flere generasjoner siden den ble anlagt i årene 1897 til 1899 (Moe et al. 2000, Jørgensen et al. 2015). Hagen rommer klenodier – botaniske juveler – som vi gjerne bringer fram i lyset. Fægrirogn, *Sorbus meinichii* (Lindb.) Hedl. 'Fægriana', er en slik. Den står igjen ved Plantehuset etter en utstilling av slekten *Sorbus* fra hagens tidligste fase.

Fægrirogn i Muséhagen i Siri Herlands strek og akvarell (fra Arboretets Årsmelding 1991).

Muséhagen ble anlagt samtidig med at Bergens Museum ble utvidet med to nye fløyer. Jørgen Brunchorst, museets første botaniker, utarbeidet planene for den nye hagen. Han var fascinert av darwinismen og ivret sterkt for folkeopplysning. Han ville demonstrere organismenes innbyrdes slektskap, og for plantenes del betydde det at han trengte en botanisk hage der de kunne demonstreres levende. Som modell hadde han de nye botaniske hagene på Kontinentet, særlig i Tyskland, der han hadde vært student og etter det vi vet, hadde fulgt forelesningene til den berømte professor A. W. Eichler som var direktør for herbariet og botanisk hage i Berlin. Eichler regnes som opphavsmannen til det nye plantesystemet som ble utviklet i disse årene (Eichler 1883, Engler 1886, 1898, jfr. Engler & Prantl 1887-1898). En rekke av tidens fremragende botanikere bidro til utviklingen av systemet, deriblant professorene Eug. Warming og Nordal Wille, som var bestyrere for de botaniske hagene i henholdsvis København og Christiania. Det nye systemet vant snart innpass i de botaniske hagene, og på samme

Systemet: Syllabus der Pflanzenfamilien (Engler 1898)

I. Underavdeling: Gymnospermae – Nakenfrøete

1. Klasse Cycadales – Konglepalmer	4. Klasse Ginkgoales – Tempeltrær
2. Klasse Bennettitales – Benetititter (utdødd)	5. Klasse Coniferae – Bartrær
3. Klasse Cordaitales – Cordaiter (utdødd)	6. Klasse Gnetales

II. Underavdeling Angiospermae - Dekkfrøete

1. Klasse Monocotyledoneae – Énføbladete

1. Rekke Pandanales	7. Rekke Spathiflorae - Palmefamilien
2. Rekke Helobie	8. Rekke Farinosae
3. Rekke Triuridales	9. Rekke Liliiflorae – Liljefamilien
4. Rekke Glumiflorae – Gras- og starrfam.	10. Rekke Scitamineae – Ingefær- og bananfam.
5. Rekke Principes	11. Rekke Microspermae – Orkidefam.
6. Rekke Synanthae	

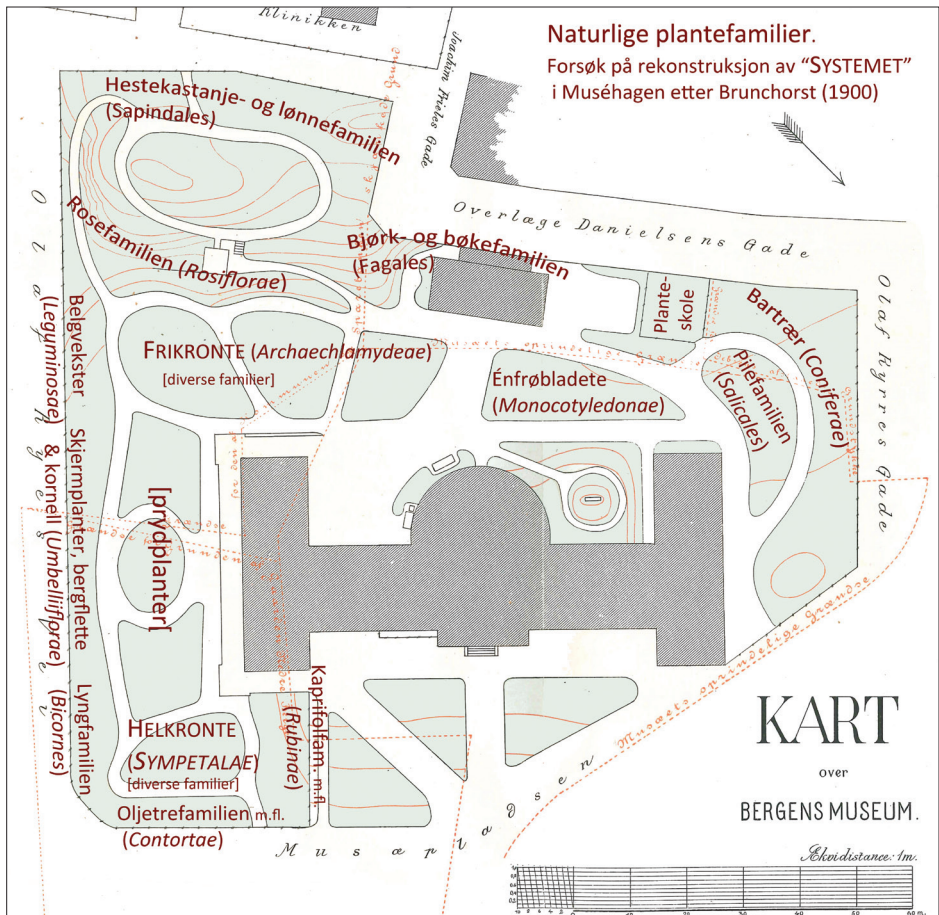
2. Klasse Dicotyledonae – Tofrøbladete

1. Underklasse Archaechlamydeae – Frikronte

1. Rekke Verticillatae	15. Rekke Ranales – Soleiefamilien
2. Rekke Piperales – Pepperfamilien	16. Rekke Rhoeadales
3. Rekke Salicales – Pilefamilien	17. Rekke Sarraceniales
4. Rekke Myricales – Porsfamilien	18. Rekke Rosales – Rose- og ertefamilien
5. Rekke Balanopsidales	19. Rekke Geraniales – Storkenebbfamilien
6. Rekke Leitneriales	20. Rekke Sapindales – Hestekastanje- og lønnfamilien
7. Rekke Juglandales – Valnøttfamilien	21. Rekke Rhamnales – Trollheggfamilien
8. Rekke Fagales – Bjørk- og bøkefamilien	22. Rekke Malvales – Kattostfamilien
9. Rekke Urticales – Nesle- og almefamilien	23. Rekke Parietales – Gresskarfamilien
10. Rekke Proteales	24. Rekke Opuntiales – Kaktusfamilien
11. Rekke Santalales	25. Rekke Myrtiflorae – Myrtefamilien
12. Rekke Aristolochiales – Holurtfamilien	26. Rekke Umbelliflorae – Kornell-, bergflette- og skjermplantefamilien
13. Rekke Polygonales – Slireknefamilien	
14. Rekke Centrospermae – Meldefamilien	

2. Underklasse Sympetalae – Helkronte

1. Rekke Ericales – Lyngfamilien	5. Rekke Tubiflorae – Kaprifolfamilien
2. Rekke Primulales – Nøkleblomfamilien	6. Rekke Plantaginales – Kjempefamilien
3. Rekke Ebenales – Ibenholtfamilien	7. Rekke Rubiales – Maurefamilien
4. Rekke Contortae – Oljetrefamilien	8. Rekke Campanulatae – Klokke- og korgplantefam.

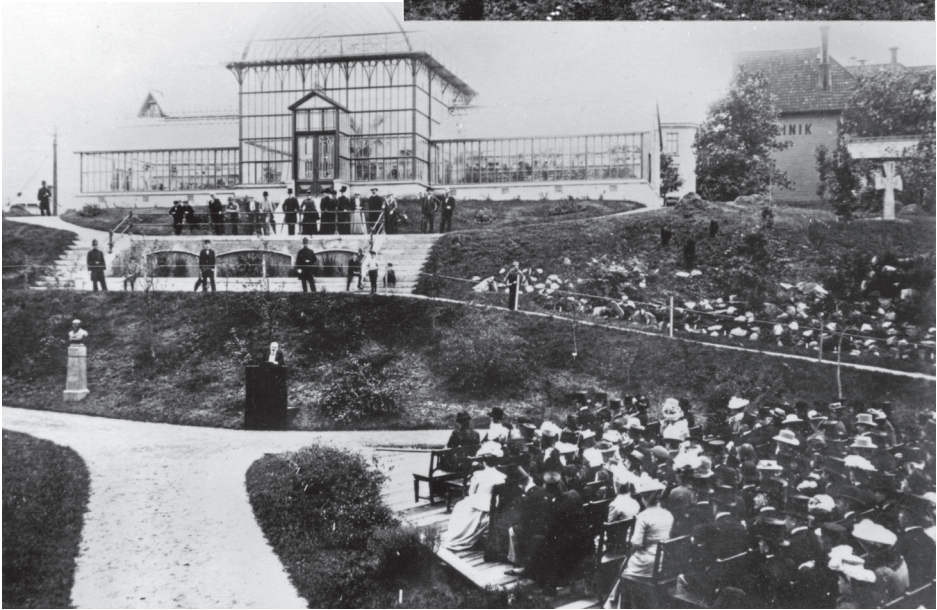

Systemet i Muséhagen rekonstruert etter gjenstående trær og busker og basert på Englers oversikt over "De naturlige plantefamilier" (kartgrunnlag etter Brunchorst 1900).

tid som Brunchorst tok sin doktorgrad i Tübingen (Brunchorst 1886), ble den botaniske hagen der i byen lagt om etter det nye systemet under ledelse av hans veileder professor Pfeffer.

Brunchorst ønsket åpenbart å vise det nye synet på plantenes avstamning og slekt-skap som vitenskapen frambrakte i disse årene. Det er ikke bevart noen detaljert beskrivelse av hvordan han utviklet dette for Muséhagen, som både var svært liten i europeisk målestokk og dessuten ligger langt mot nord. Men vi vet at han la vekt på å vise de viktigste familiene i norsk flora, og han skriver at han strever med dette i 1898 (Årsberetning 1899). Et kart med en plan over bed og spaserveier ble publisert som vedlegg til Bergens Museums jubileumbok (Brunchorst 1900). Vi har ut fra fotografier og senere beskrivelser (bl.a. Holmboe 1925), og sammenlikning med de eldste plantene som fremdeles finnes i hagen, forsøkt å rekonstruere hovedtrekk i plantenes arrangement i systemet. Mye tyder på at han tillempet storverket «Die natürlichen Pflanzenfamilien» (Engler & Prantl 1887-1898), som kom nettopp i disse årene.

Plantehuset åpnes og Jo Vistdals byste av prof. Armauer Hansen avdukes i Muséhagen 3. oktober 1901. I skråningen omkring talerstolen og busten er det nylig plantet små trær. Innfelt: utsnitt med steinkorset fra Tjora og et eiketre plantet like ved (Billedsamlingen UBB-BS-OK-04321, fotograf ukjent).

Heller ikke om utstillingen av slekten *Sorbus* – rogn og asal – har vi kommet over beskrivelser som kan gi detaljer om plantene som ble presentert, hvor de kom fra osv. Det eneste vi har, er et enkelt notat fra Brunchorsts hånd fra 1901-1906, der han lister opp «Trær og Buske» i hagen. Både Brunchorst og hans etterfølger, professor Jens Hombøe, ville først og fremst vise norske planter for det alminnelige publikum, og begge var flere ganger på innsamlingsturer sammen med gartneren i hagen, Jacob Ørdal. Etter det vi kan lese ut av det gamle kartoteket i Muséhagen, ble slekten *Sorbus* presentert som en botanisk severdighet med utgangspunkt i artene som var kjent i Norden på begynnelsen av 1900-tallet. Dette var samtidig med at Theodor Hedlund publiserte sin monografi over slekten på verdensbasis (Hedlund 1900, se Salvesen 2012). Utstillingen ble etablert i skråningen av haugen sør i Muséhagen, og sto ferdig da Plantehuset ble innviet i oktober 1901. I Brunchorsts liste nevnes disse artene: sølvasal, svensk asal, rognasal, rogn og rogn med søt frukt ('Notiser fra Museets botan. Have, Beg 1. V. 01', se neste side). Samlingen ble så etter det vi kan se, utvidet og forbedret av Holmboe etter at han tok over i 1906 (foto s. 8). Dette skjedde parallelt med oppdagelsen av flere nye asal-arter i norsk flora (Hedlund 1911, 1912, 1914). Samlingen ble tidlig i 1930-årene kartotekført av daværende overgartner i Muséhagen, John Gulli, i det som da ble kalt avdeling nr. 9 (se figur s. 9). I kartoteket

Plantehuset i Musehagen en gang mellom 1912 og 1915. Bysten av Armauer hansen er flyttet og knausene til høyre for huset er fjernet. I bakken nedenfor trappene er det plantet flere arter av *Sorbus*. Det høyeste eksemplaret som rager opp foran nordfløyen av huset kan gjenkjennes som rogn. Tarmvrisal er blant de mindre trærne til venstre (DKS fotoarkiv, fotograf ukjent).

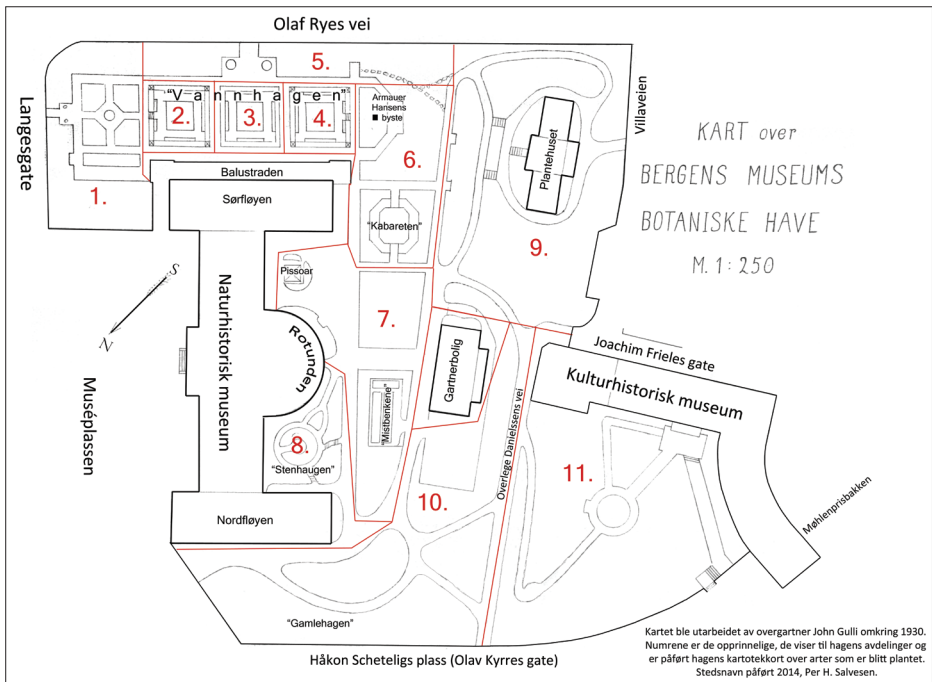
finnes de få opplysningene som er bevart om samlingen. Sammenholdt med bilder og plantematerialet som er lagt inn i hageherbariet, kan vi rekonstruere samlingen slik:

Rogn (*Sorbus aucuparia*), ett eksemplar, nå utgått. Arten nevnes i Brunchorsts liste.

Blomstring notert første gang i 1948, eksemplaret ble revidert og belagt i herbariet av Per Wendelbo i 1955. Arten er synlig i foto av Plantehuset fra oktober 1900 og ca. 1912.

Rogn med søt frukt (*S. aucuparia* var. *fruct. dulc.*) nevnes i Brunchorsts notat, men er ellers ikke dokumentert.

Sølvasal (*Sorbus aria*), to eksemplar, ett i avd. 9 og ett i avd. 10. Arten nevnes i Brunchorsts liste. Frøsetting er notert første gang i 1934, begge eksemplarene ble revidert og belagt i herbariet av Per Wendelbo i 1955 som «*S. rupicola?*». I herbarieprotokollen har Per Wendelbo notert: «Gudene vet om det er akkurat denne småarten. Den stemmer i alle fall ikke så aller verst. Den i avd. 9 og 10 er for øvrig ikke helt identiske. Vi aner jo ikke noe om hvor trærne her er kjøpt, eller om de er tatt her i Norge i viltvoksende tilstand.» Treet i avd. 9 rotveltet 29. september 1969, mens skjebnen til treet i avd. 10 er litt uviss. Et eksemplar som sto i skråningen nord for gartnerboligen ned for D. C. Danielsens vei (avd. 10), måtte hogges vinteren 2014. Stammen målte da 38 cm i diameter ved basis og det ble tallet ca. 53 årringer. Det er derfor ikke helt klart om det dreier seg om samme eksemplar som er belagt i herbariet, men både dette treet og de som er belagt i herbariet hørte til

Kart over Musehagen utarbeidet av overgartner John Gulli (original i gartnerboligen, noe omarbeidet).

den mellom-europeiske arten *Sorbus aria*. Den har vært dyrket her i landet i lang tid, og det finnes gamle trær plantet i Bergen, f.eks. ved Kristi Krybbe skole mot Øvregaten. Den spres lett til omgivelsene, og er ikke sjelden å finne i ungskog under etablering omkring Bergen.

Tarmvriasal (*Sorbus torminalis*), ett eksemplar som fortsatt står mellom *Rhododendron* nedenfor Plantehuset. Blomstring ble notert første gang 1948 og eksemplaret ble revidert og belagt i hageherbariet av Per Wendelbo i 1955,

Svensk asal (*Sorbus intermedia*), ett eksemplar, nå utgått. Arten nevnes i Brunchorsts liste (som *Sorbus scandica*). Frøsetting notert første gang 1934, revidert og belagt i hageherbariet av Per Wendelbo i 1955.

Rognasal (*Sorbus hybrida*, i kartoteket som *S. fennica*), ett eksemplar, nå utgått. Arten nevnes i Brunchorsts liste. Frøsetting ble notert første gang i 1930, og blomstring 1932. Eksemplaret revidert og belagt i hageherbariet av Per Wendelbo i 1955 (som *S. hybrida*).

Fægrirogn (*Sorbus meinichii* 'Faegririana'), ett eksemplar, hugget 1961, kom opp igjen fra stubben? Blomstring notert på ny i 1967, ett eksemplar står fortsatt fint ved Plantehuset. Kom opprinnelig som fagerrogn, *S. meinichii*. Frøsetting notert første gang 1930, blomstring notert første gang i 1932. Eksemplaret ble revidert og belagt i hageherbariet av Per Wendelbo i 1955.

Tarmvriasal (Sorbus torminalis) som står i bakken midt foran Plantehuset er siste gjenlevende av den opprinnelige utstillingen av slekten Sorbus i Muséhagen. I forgrunnen Armauer Hansens byste omgitt av Rhododendron (foto: Per H. Salvesen 05.06.2014).

I dag står kun et eksemplar av tarmvriasal igjen av samlingen nedenfor Plantehuset. Like ved står en hagtorn (*Crataegus monogyna*) som hørte til den samme utstillingen av rosefamilien (Kartoteket: avd. 9, blomstret 3/6-1932, satte frø 1932 og 1934, revidert 5/7-1955 nr. 733). De øvrige trærne er forsvunnet, deriblant en ekte mispel (*Mespilus germanicus*), som forsvant på 1970-tallet. Det kan ha vært det samme som er nevnt i Brunchorsts liste fra like etter år 1900. I kartoteket er den registrert første gang 3. juni 1932 (blomstring), og busken er belagt i hageherbariet i 1955 av Per Wendelbo (nr. 734), men det er ikke bevart detaljer om hvor den kom fra.

Hagens eksemplar av tarmvriasal nedenfor Plantehuset står vakkert og rager over den eksotiske *Rhododendron calophytum*. Asaltreet er énstammet, men greines ca. 1 m over bakken. Like under forgreiningen måler stammen 2,15 m i omfang, og de to stammene måler hhv. 1,13 og 1,19 m i omfang i brysthøyde like over greningspunktet. Treet har en vid krone som ikke lenger har ett gjennomgående hovedskudd, og årstilveksten fordeles på en stor mengde skudd. Dermed ser treet ut til å ha nådd sin maksimale høyde, og måler i dag 9,2 m (desember 2014). Tarmvriasal finnes ikke viltvoksende i Norden annet enn helt sør i Danmark og på Bornholm. Arten er svært

Fægrirogn (Sorbus meinichii 'Faegriana') på plenen like nord for Plantehuset er en av Muséhagens attraksjoner for sin vakre blomstring og fruktsetting (foto: Per H. Salvesen 25.08.2014).

sjelden å se dyrket i Norge, og bortsett fra treet i Muséhagen og noen yngre eksemplarer i Arboretet på Milde, vet vi bare om ett skapelig tre. Det står i parken ved tidligere Brevik jernbanestasjon i Nedre Telemark (se Salvesen 2010).

Fægrirogn

Et vakkert eksemplar av fægrirogn har i mange tiår vært – og er fortsatt – en attraksjon i Muséhagen (Hafslund 1957, Fægri 1985, Salvesen 1992, 1993, Bolstad & Salvesen 1999). Denne spesielle formen av fagerrogn har sitt navn fra tidligere prof. Knut Fægri (1909-2001).

Fagerrogn er ingen vanlig rogn, men omfatter en gruppe former eller småarter som vi her i Norden er temmelig alene om i verden. De er alle oppstått fra naturlige kryssninger mellom rogn (*Sorbus aucuparia*) og asal (*Sorbus aria*, *S. rupicola* eller *S. norvegica*), og vi har fortalt om dem tidligere i Årringen (se Salvesen 2010, 2012). Fagerrogn (*Sorbus meinichii*) er beskrevet fra Moster i Bømlo kommune av den svenske botaniker C. Lindeberg (Hartmann 1879). I sin typiske form, *Sorbus meinichii* subsp. *mei-*

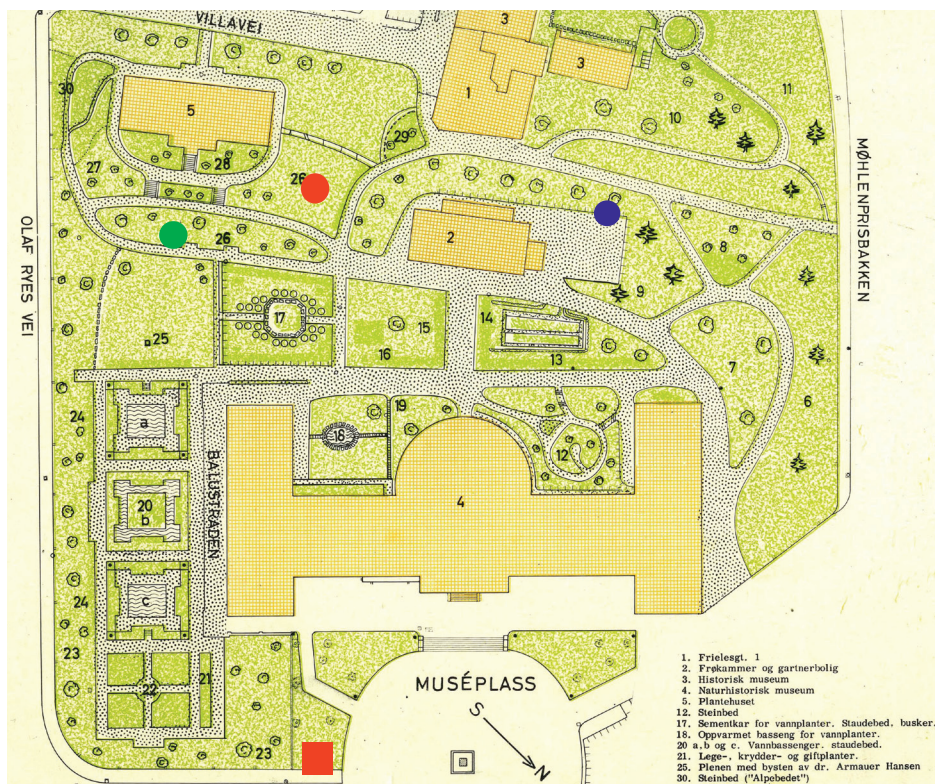
9		Sorbus Meinichii Hedl.						Lant fra haskille over høyttelle: Hagen	
		Norge						7x	11.
Kommet fra	Frø	Pl.	Stik- linger	Spiret	Revi- dert	Blom- stret	Satt frø	Gått ut	Anmerkninger
							1930		
						19/5 32			L
						14/5 48			
						3/5 49	1953		
					6/2/1955	17/6-55			knaggel 1961 halv død p.g.a Ramillaria

Kartotekkort for Musehagens eksemplar av *Sorbus meinichii* opprettet av overgartner John Gulli 1930 (original i Gartnerboligen).

nichii, er den bortsett fra noen spredte funn nord til Fedje, bare kjent i området fra søndre Stord over Bømlo til Sveio og Karmøy (i tillegg er den plantet enkelte steder, f.eks. ved et nedlagt gartneri i Tørvikbygd i Kvam og på Tokheim i Odda). Andre fagerrognformer langs norskekysten fra Leka i Trøndelag til indre Oslofjord. På Gotland og Åland i Østersjøen finnes tilsvarende former.

Fægrirogn skiller seg ut blant fagerrognene ved store dimensjoner på blad, blomster og særlig frukter, og den har gjennomgående kun fire-fem par småblad pr. blad, mens det vanlige er fem-seks, slik vi ser hos *S. meinichii* ssp. *meinichii* på Moster. Mens pollenknappene hos typisk fagerrogn er rødlige, er de kremfargete hos fægrirogn, og dessuten inntreffer både bladsprett og blomstring om lag en uke tidligere hos fægrirogn når de to dyrkes side om side.

Fægrirogn er i naturen bare kjent i et lite område i Sunnhordland, på nordsiden av Hardangerfjorden, der den står sparsomt på lune steder i skogkanter, skrenter og berg nær sjøen på Skorpo i Tysnes og på Nord-Huglo og Storsøy i Stord kommune. Det er i tillegg registrert ett enkelt tre ved Gullberg helt øst på selve Stord-øya. Fra tidligere innsamlinger ligger belegg i herbariene fra Ånuglo og Lokksundet som hører hit, men der er den ikke gjenfunnet i senere år. Dette er den totale kjente utbredelsen i verden av fægrirogn, den er endemisk for det som har vært kalt Fægri (tapte) paradis!

Gjenlevende planter etter Sorbus-samlingen fra perioden 1900-1915: Sølvasal (●), tarmviriasal (●) og fægrirogn: opprinnelig plante fra før 1915 (●) og avkom fra frø av det opprinnelige treet (■) alet opp på Milde (Kartgrunnlag fra Rosvik & Spangelo 1969).

Mysteriet om fægrirogn-treet i Muséhagen

Det har i alle år vært et åpent spørsmål hvor treet i Muséhagen er kommet fra – og når. Det hører til plantene som har vært i Muséhagen «fra gammelt av», og det eksisterer ikke opplysninger nedtegnet om hvem som samlet og leverte planten eller hvor den ble samlet. Likevel er det mulig å spore opphavet med temmelig stor sikkerhet. Vi skal se nærmere på kildene nedenfor. Men først: Én seiglivet historie vil ha det til at det opprinnelig kom fra frø samlet av tidligere professor Rolf Nordhagen på typelokaliteten for fægrirogn ved Mosterhamn i Bømlø. Denne kan vi entydig avkrefte.

Kartoteket

Da John Gulli ble ansatt som ny overgartner etter Jacob Ørdal i Muséhagen i juli 1929, var en av de første oppgavene han fikk, å lage et arkiv over plantene i hagen. Dette gjorde han meget grundig og detaljert, og i 1932 var hagens plantesamlinger både utendørs og innendørs revidert og kartotekført. Arten *Sorbus meinichii* er registrert med ett eksemplar på to kort, det eldste med Gullis håndskrift (fig s. 12). Begge kortene viser til ett enkelt eksemplar plantet i avdeling nr. 9, som er området

i Plantehusets nærhet, med plenen nord for huset der fægrirognen står i dag. Artens utbredelse er oppgitt som «Norge», men det er ikke nærmere angitt hvor materialet er kommet fra, antakelig av den grunn at dette allerede var gått tapt da kartoteket ble opprettet.

Det framgår av det eldste kartotekkortet at treet satte frø i 1930, og blomstring er notert 29. mai 1932 (begge anførsler i Gullis skrift). Treet hadde altså nådd fertilt stadium i 1930, og må derfor være plantet flere år tidligere. Det er notert blomstring også 14. mai 1948 og 30. mai 1949, og frøsetting er igjen notert i 1953. Disse anførslene er gjort av overgartner Sverre Gjersvik. Han var John Gullis etterfølger, da denne døde uventet i 1936. Gjersvik styrte hagen med kyndig hånd helt fram til 1974 (Jørgensen et al. 2015). I 1955 har Per Wendelbo kontrollbestemt (revidert) eksemplaret og notert blomstring 17. juni samme år (Hageherbariet nr. 672/55). Endelig er det notert med blyant (udatert, antakelig Sverre Gjersviks håndskrift): «Hugget 1961 halvdød p.g.a. *Armillaria*» (dvs. av honningsopp).

Samme år, 1961, finner vi i Muséhagens årsberetning en anførsel om at «Frø av *Viscum album* (sådd på småplanter av *Sorbus meinichii* i koldhuset, hvor de har spirt) fra Norvall Andersen, Horten» (Årsberetningen 1962). Man hadde altså småplanter av fagerrogn under oppformering, høyst sannsynlig fra treet i hagen, og det er mulig å tenke seg at én av disse ble brukt til å erstatte treet som ble hugget. Tidligere amanuensis Arne Røsvik forteller fra sine første år i Muséhagen (han ble ansatt der 1. januar 1963) at han husket treet som en ung busk, og han antok at den var alet opp fra frø. Vi har ingen opplysninger om at fægrirogn treet i Muséhagen har huset misteltein.

Det eldste kartotekkortet står nå i Muséhagens kartotek over «utgåtte planter», mens det nyere kortet, det som udiskutabelt gjelder treet som står der i dag, står i kartoteket for eksisterende planter. Det har samme referanse til Wendelbos revisjon i 1955, og samme plassering (avd. nr. 9).

Stubbeskudd av fægrirogn etter én vekstsesong. Treet, som sto i forfatterens hage på Nordås, ble skåret helt ned i mars 2014 og bildet er tatt i desember samme år. Fra en callusknoll på ca. 3 cm diameter er det dannet en mengde skudd i flere omganger. De fleste skuddene er undertrykket, men noen få strekker seg. Det lengste måler 9 cm totalt med kvister på opptil 4 cm (foto: Per H. Salvesen 23.12.2014).

Blomstring er første gang notert på dette kortet i 1967. Dersom det ble plantet et nytt tre etter hogsten i 1961, må det ha vært et større eksemplar, som kunne bringes til blomstring etter bare 6 år. Vanligvis vil det gå 10-15 år fra frøet spirer til et ungt tre kan blomstre. Dersom det opprinnelige treet virkelig døde av et angrep av honningsopp, ville det vært uaktuelt for overgartner Sverre Gjersvik å plante et nytt tre på samme sted (pers. kom., Per M. Jørgensen). Det er derfor, som vi også skal vise nedenfor, mer sannsynlig at treet kom opp som stubbeskudd etter hogsten. Fægrirogn viser nemlig en utpreget evne til å bryte nye skudd fra stubben etter tilbakeskjæring, slik det er vist i figur s. 14. Vi aner det er denne erfaringen Knut Fægri har i minnet når han skriver om arten (Fægri 1985): «Den er et vakkert lite tre, vokser fort og lar seg utmerket beskjære, eventuelt helt ned til roten.»

Uansett om det kom opp fra frø tatt fra treet i hagen eller som stubbeskudd, ville det være av samme genotype, siden fægrirogn gir avkom som er svært enhetlig og ganske sikkert apomikt. Beskrivelsen av treet i Muséhagen i 1957 hos Ulf Hafsten (1957) stemmer da også svært godt med det som står i dag. Særlig merker vi oss den brede kronen og de nedhengende greinene han nevner. Dette særmerket gir fægrirogn en eleganse som ikke finnes hos andre former av arten. Vi merker oss også at blomstringen som er notert i kartoteket, særlig i 1949, er temmelig tidlig. Det stemmer også med fægrirogn. Vi tror altså at fægrirognen i Muséhagen er ett og samme eksemplar som ble plantet før 1925.

En liten hval er mottatt 14. november 1901. På haugen i bakgrunnen ses et steinkors fra Tjora i Sola kommune. Små trær er plantet i skråningen langs Olaf Ryes vei og nedenfor Plantehuset, men ikke oppe på haugen ved Plantehuset, bortsett fra eiketreet ved steinkorset (UBB Billedsamlingen, fotograf ukjent).

Bildemateriale

Fra fotografier er det mulig å følge eksemplaret av fægrirogn langt tilbake både hva gjelder plasseringen og vekstformen.

Foto nr. 1 (se s. 15). En liten hval er mottatt for preparering ved gartnerboligen i 14. november 1901 (T. A. Frederiksen, pers. komm.). På bildet ses det nyreiste Plantehuset i bakgrunnen med steinkorset fra Tjora i Sola kommune framfor gavlen. Fotoet er tatt bare en måneds tid etter åpningen av Plantehuset 3. oktober 1901, og eiketreet ved steinkorset ses tydelig (jfr. bildet på s. 7). Et eksemplar av fægrirogn ville nok vært synlig, snøen på bakken ville avslørt en trestamme, hvor liten og tynn den enn måtte være. Det må bety at treet ikke var plantet enda, hvilket stemmer med at arten ikke er nevnt i Brunchorsts liste fra samme tid.

Foto nr. 2 (s. 16). Et udatert foto av Muséhagens sørlige del tatt mot Plantehuset omkring 1912. Vi ser en stor bautastein fra Dale i Fjaler reist sentralt i anlegget og Armauer Hansens byste nedenfor Plantehuset der den fikk plass ved avdukingen i oktober 1901. Etter hans død i 1912 ble bysten flyttet foran balustraden, og den store bautasteinen ble tatt ned. Beplantningen omkring Plantehuset virker temmelig ny. Steinkorset ses på grasbakken bakom balustraden, og terrenget mellom dette og Plantehuset er planert (knausene ble fjernet 1912) og det er anlagt plen. Det er plantet flere små trær, men det er ikke mulig å skille ut en nyplantet fægrirogn.

Muséhagens sydlige del ca. 1912. Innfelt: Knausene nord for Plantehuset er fjernet, det er anlagt plen og plantet flere små trær (DKS fotoarkiv, fotograf ukjent).

Prospektkort av Musé-
hagens sydlige del fra
omkring 1923 (foto:
Knud Knudsen & Co
nr. 811, UBB-KK-
PK-0811).

Innfelt: Detalj av tre-
beplantningen mellom
Plantehuset og steinkor-
set (i høyre billedkant).

Foto nr. 3 (s. 17). Postkort nr. 811 fra Knud Knudsen & Co av Muséhagens sydlige del en gang mellom 1921 og 1926 ifølge datering fra UBB Billedsamlingen. Dette stemmer med at Armauer Hansens byste i 1912 ble plassert utfor midten av balustraden, mens bautaer og kulturminner fortsatt fyller runehallen under balustraden (flyttet til Kulturhistorisk museum før 1927). Muséhagen framstår veletablert etter Brunchorsts plan, og busker og trær er blitt ganske store langs Olaf Ryes vei og omkring Plantehuset (se forstørret utsnitt). Omkring Armauer Hansens byste er det velpleide bed, og bak den står en syypress sentralt plassert der bautaen tidligere sto. Sommerblomster er plantet ut i de fleste bedene. Steinkorset fra Tjora er godt synlig på haugen nord for Plantehuset, og et buskas til venstre for dette kunne være en ung fægrirogn: de yngste skuddene har bladstilling typisk for *Sorbus*, og høyden er knapt tre meter, sammenliknet med steinkorset, som målte 2,08 m over bakken (Birkeli 1973).

Kulturnhistorisk museum med nyetablert hage sett fra nord ca. 1927 (utsnitt). Innfelt: Detalj av Plantehuset der segrirognen og steinkorset fra Tjora skimtes bak gavlen på Gartnerboligen (foto: Olai Schumann Olsen, Billedsamlingen UBB-SO-0738).

Foto nr. 4 (s. 18). Fotografen har trolig tatt bildet fra tårnet i Johanneskirken. Det er tatt i vinterhalvåret med lav sol fra vest. Dateringen er av UBB anslått til 1920-1939, men kan presiseres vesentlig: Kulturnhistorisk museum er ferdigstilt og hagen utenfor er ferdig anlagt (1927). Plantene er ikke gamle og rondellen er ikke beplantet slik den er i et foto tatt av Espesvoll og trykket i Bergens Museums årsberetning for 1926-27. Bautaer og fallossteiner er kommet på plass ved museumsveggen, den store bautasteinen på haugen foran huset. Det er ikke spor å se av tre eksemplarer av *Sciadopitys verticillata* i bakken nord for bautaen. De ble kjøpt fra Koster i Nederland 1930. Dermed er bildet sannsynligvis fra våren 1927, før plantene omkring rondellen kom på plass, kanskje tatt i forbindelse med innvielsen av museet i april dette året. Steinkorset på haugen ved veksthuset er synlig, og bak dette skimtes omrisset av fægrirognen tydelig nok til å fastslå at det var plantet et tre her!

Foto nr. 5 (s. 19). Et bilde i DKS fotoarkiv (D000x07) viser Gartnerboligen med omgivelser ca. 1928. Det er vinter med snø på bakken, over inngangen til driftsarealet nord for Gartnerboligen ses en hvalkjeve som portal. Den kom opp i Holmboes tid, men det er uklart når den ble fjernet. Beplantningen ved siden av hvalkjeven er temmelig ny. Omkring benkegården med mistbenkene foran Gartnerboligen ses en nye-tablert hekk. Benkene ble flyttet hit av professor Nordhagen like etter at han begynte i juli 1925, og ble tatt i bruk i april 1926. I forgrunnen ses bedene vinterdekte med granbar, og steinsettingen langs gangveiene anes under snødekket. Dette anlegget, kalt «Rock Garden» eller «stenhaugen» av Nordhagen, ble ferdigstilt våren 1927 og plantingen ble for en stor del foretatt utover sommeren. Bildet kan derfor tidligst være tatt vinteren 1927-28. I bakgrunnen ser vi at veksthuset har bakvegg mot vest i betong. Denne ble fjernet vinteren 1935-36 og Plantehusets glasstak ble økt i bredden, slik at det ble plass til bl.a. formeringsrom i den utvidete delen. Foran veksthuset ses steinkorset fra Tjora, og like bak dette anes silhouetten av stammen på fægrirogen. Stammen deler seg i to like over bakken, og treet har en vid krone med temmelig vide greinvinkler. Det rekker et stykke opp på husets gavl, og tykkelsen på stammen tilsier at det ikke er helt nyplantet. Sammenliknet med dimensjonene på steinkorset (høyde over bakken 2,08m, største bredde 1,36m; Birkeli 1973) er det mulig å anslå treetets høyde til drøyt 4 m og kronens bredde til ca. 3 m. Stammetykkelsen kan anslås til 15-20 cm nederst. Størrelsene kan passe med at treet er anslagsvis 15-25 år gammelt, og dette igjen stemmer med notatet i kartoteket om at det satte frø i 1930.

Gartnerboligen med omgivelser ca. 1928. Innfelt: Plantehusets gavl og steinkorset fra Tjora. Legg merke til stammen av fægrirogen som ses i.h. bak korset (DKS fotoarkiv D000x07, fotograf ukjent).

Gartnerboligen og Joachim Frieles gate 1 med omgivelser sett fra øst ca. 1932. Leiegården ble kjøpt av Muséet i 1911 (Haaland 1986) og huset bl.a. Botanisk museum. Steinkorset fra Tjora skimtes mellom trestammene til venstre i bildet. Innfelt: forstørret utsnitt med fegeirroggen like t.v. for steinkorset (DKS fotoarkiv D000x01, fotograf ukjent).

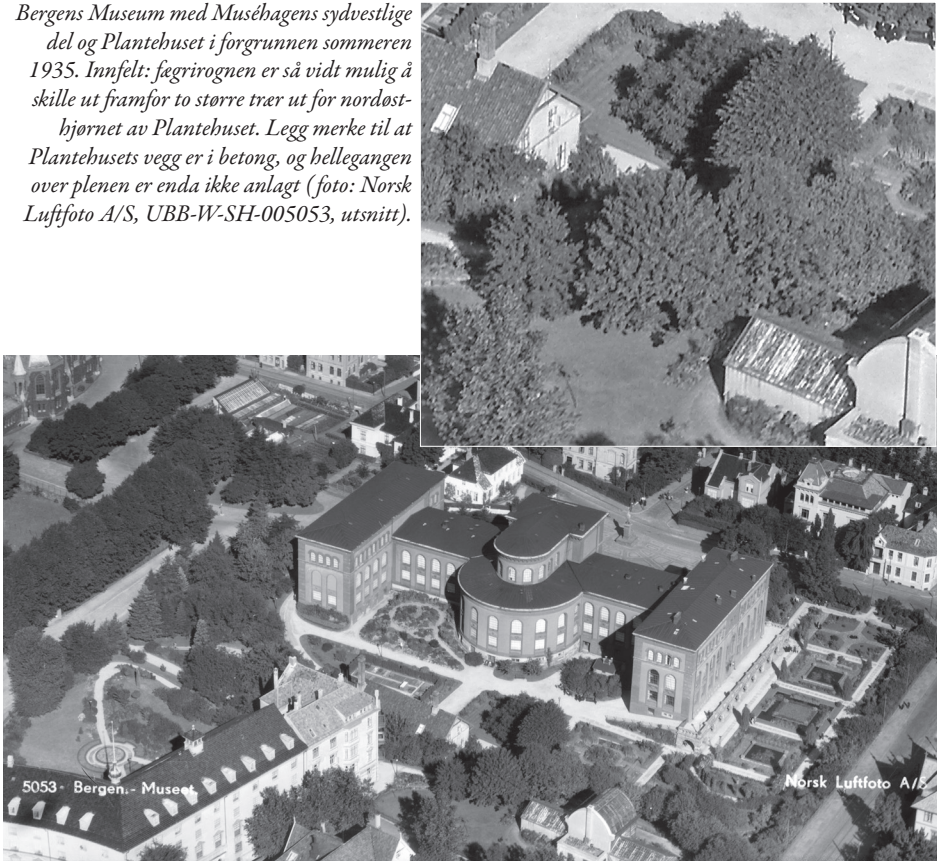

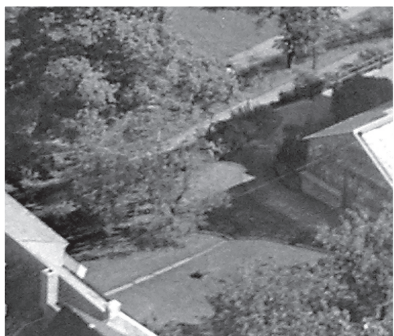
Foto nr. 6 (s. 20). Et bilde fra DKS fotoarkiv (D000x01) viser Gartnerboligen med Joachim Frieles gate nr. 1 sentralt i bildets bakgrunn. På veggen mellom vinduene i første etasje er satt opp et skilt med teksten «Kulturhistorisk samling» og pil mot venstre. Det gir en minimumsalder på bildet, siden Kulturhistoriske samlinger må være flyttet inn og kommet i orden i Historisk museum. Huset sto ferdig i 1925, men ble ikke innviet før i april 1927. Først noe senere ble samlingene åpnet for publikum. Det store treet i bunnen av bakken ned fra Frieles gate er tydelig eldre enn i det foregående bildet fra 1928. Mellom foto-tidspunktene har treet vært styvet og det har skutt opp nye skudd som har rukket å bli minst 2-3 år gamle. I bakgrunnen ses et skur med dragehoder på gavlene. Det ble revet i 1934. Vi kan dermed datere bildet til perioden 1930 – 1934. Steinkorset fra Tjora ses på grasbakken foran dette

huset, og til venstre for det er et velutviklet eksemplar av fægrirogn godt synlig. Treet er greinet i tre hovedstammer like over bakken og kronen er ganske vid med greiner som er avsatt i vid vinkel fra hovedstammen. Sammenliknet med dimensjonene på steinkorset er det mulig å anslå treet høyde til ca. 4,5 m og kronens bredde til ca. 4 m. Stammetrykkelsen kan anslås til 20-25 cm nederst. Dermed kan vi anta at treet er 25-30 år gammelt. Samlet sett (foto 3 og 4) kan vi anta at fægrirogn-treet ble plantet i perioden 1910-1915.

Foto nr. 7 (s. 21). Et såkalt skråfoto av Bergens Museum med Muséhagen er et av de tidligste bilder tatt fra luften i Bergen. Det ble tatt av Norsk Luftfoto A/S, forløperen til Widerøes flyveselskap, før 2. verdenskrig, men ble først tillatt offentliggjort i 1947. Langs balustraden på Muséets sydside ses «Vannhaven», som sto ferdig i 1930. Plantehuset har enda ikke fått tilbygg langs vestsiden. De kom i vinterhalvåret 1935-36. Ettersom firmaet Norsk Luftfoto A/S først så dagens lys i 1934-36, må bildet være tatt senest sommeren 1935. Fægrirognen er knapt synlig mellom de største trærne like nordøst for hjørnet av nordgavlen av Plantehuset. Det ser ut til at det høyeste treet er i ferd med å overvokse og skygge den ut.

Bergens Museum med Muséhagens sydvestlige del og Plantehuset i forgrunnen sommeren 1935. Innfelt: fægrirognen er så vidt mulig å skille ut framfor to større trær ut for nordøsthjørnet av Plantehuset. Legg merke til at Plantehusets vegg er i betong, og hellegangen over plenen er enda ikke anlagt (foto: Norsk Luftfoto A/S, UBB-W-SH-005053, utsnitt).

Skråfoto av Musehagens sydlige del med Naturhistorisk og Kulturhistorisk museum sett fra vest-nordvest. Innfelt: Fægrirognen er synlig på plenen nord for Plantehuset etter at et par større trær er hogget (foto: Widerøes flyveselskap, september 1958, UBB-W-SH-119804, utsnitt).

Foto nr. 8 (s. 22). Et skråfoto av Bergens Museum med Kulturhistorisk museum i forgrunnen tatt av Widerøes flyveselskap i september 1958. På magasinbygningen ved De kulturhistoriske samlinger holder man på med taktekkning. Ved Plantehuset er trærne i rekken av *Prunus* 'Kanzan' langs Villaveien blitt store. De ble plantet på midten av 1930-tallet. Nord for enden av Plantehuset er det lagt hellegang siden flyfotoet fra 1935. Øst for hellegangen ses fægrirognen og nærmere Naturhistorisk museum et stort eksemplar av sommereik, som fortsatt finnes her i dag. Fægrirognreet har glissent bladverk og minst en av stammene heller skrått mot sør. Det kan se ut som bladfelling er kommet langt, og muligens er treet ikke friskt?

Foto nr. 9 (s. 23). Steinkorset på haugen ved Plantehuset ble returnert til Tjora i Sola kommune i desember 1987, en begivenhet som ble dokumentert med fotografier der hagens eksemplar av fægrirogn ses tydelig. Det står i god avstand fra steinkorset og ca. 3 m fra hellegangen (som ligger der fortsatt). Vi legger merke til at treet har tre stammer som greiner seg helt nede ved basis, slik de ville stå om de var kommet opp omkring en stubbe! To av stammene er temmelig grove, den ene (mot vest) er stammet opp og har flere arr etter greiner som er hugget vekk. Den andre (mot sør) har to-tre store greiner langt nede. Den siste stammen (mot nordøst) greines lenger oppe. Treet er anslagsvis 5 m høyt, og kronen er ca. 4,5 m bred. Treets form og vekst styrker antakelsen om at dette er samme eksemplar som satte frø i 1930. Det kan være kom-

Steinkorset fra Tjora i Sola kommune returneres dit det opprinnelig ble hentet til Bergens Museum fra. Til høyre for korset ses et stort eiketre plantet ca. år 1900. På plenen til høyre i bildet ses Museéhagens eksemplar av fegrirogn. Inmfelt (forstørret): detalj av treets stammeform og forgreiningsmåte (fotograf ukjent, desember 1987, DKS fotoarkiv D13276).

met opp fra stubben etter hogsten i 1961, og ser ut til å ha vært stammet opp etter å ha vokst som busk i flere år. Stammene er opptil 15-25 cm i diameter (anslått alder 20-30 år). Treet som står i hagen i dag er tostammet, og stammene ser liksom i 1987 ut til å være kommet opp som uavhengige skudd fra basis omkring en stubbe eller stamme som nå er nesten forsvunnet, men som det tydelig kan ses et hulrom etter helt nede ved rota mellom de to stammene. Treet er 10,2 m høyt og stammen måler ved basis 2,00 m i omkrets. De to stammene måler 1,15 og 1,13 m i omfang ca. 1 m over bak-

Fægrirogn-treet ved Plantehuset i Muséhagen 2014. De to stammene vokser adskilt helt ned til bakken (foto: Per H. Salvesen, 25.08.2014).

ken, dvs. omkring 36 cm i diameter. Det skulle tilsvare en alder på omkring 45 år, og dermed er det ikke usannsynlig at de kom opp som stubbeskudd etter hogsten i 1961. Vi konkluderer med at det er overveiende sannsynlig at treet som står i Muséhagen i dag er kommet opp som stubbeskudd etter det som sto på samme plass og ble hugget i 1961. Vi kan dermed skrive historien om treet tilbake til omkring 1910!

Frø og avkom av treet i Muséhagen og på Milde

Treet som står på plenen ved Muséplassen (se forsiden!) er avkom av treet i Muséhagen, oppformert i Arboretet og Botanisk hage på Milde fra frø høstet i Muséhagen. Fra Muséhagens Index seminum 1945-1988 (alle år unntatt 1960-61 og 1964 sett) framgår det at det ble høstet frø av arten i Muséhagen i 1953, 1955, 1958-59, 1976, 1978-82 og 1984-88. I årene 1979-81 ble det også samlet frø av fagerrogn i naturen (det framgår ikke hvor) til frøbyttet. Det er uvisst om noe av dette ble satt til spiring for eget bruk utenom plantene som er nevnt i beretningen for 1953 (Årsberetningen 1954, se over), men det synes ikke å ha vært tilfelle.

Når kom så fægrirogn til Milde? Dette er litt uklart, men her er det vi kan finne i arkivene: Den 10. september 1986 er det registrert fire planter i planteskolen på Milde (Rundhagen i Botanisk hage). De var der fortsatt i 1988, og utmerket seg ved å mangle aksjesjonsnummer, sannsynligvis fordi de var av egen produksjon og kom fra Muséhagen som småplanter. Det finnes ingen dokumentasjon om materialet bevart i Muséhagens arkiver, men Per M. Jørgensen husker at Magne Sandvik sådde frø av treet i Muséhagen midt på 1980-tallet. Den 3. november 1988 samlet så Dag Olav Øvstedal igjen frø av treet i Muséhagen, og fikk dem sådd der samme høst. Samtidig ble det på Milde også aksjesjonsført frø samlet i Muséhagen av Steinar Handeland den 11. november (aksjesjonsført på Milde som nr. 1988.231). Disse frøene ble sådd på Milde, men spiring er ikke notert. Fem planter kom så fra Muséhagen til Milde i 1991 og ble bokført inn som aksjesjon nr. 1992.1005. Skjebnen til to av disse er uvisst (de kan være plantet ut), de tre øvrige sto igjen på planteskolen i Botanisk hage (Rundhagen) til februar 2005, da de ble registrert døde (fjernet?). Vi kan altså fastslå at det fantes flere (seks?) planter alet opp fra frø samlet på 1980-tallet i kultur på Milde før 1992. Det er naturlig å se den økte interessen for arten i Arboretet på Milde i sammenheng med den omtalen Knut Fægri gir i Norsk Hagetidende (Fægri 1985), spesielt hans utbrudd av ergrelse over at Arboretet på Milde fant på å velge en dansk eik fremfor den endemiske vestnorske fagerrognen som sitt merketre. Vi vil tro den professorale ergrelse har avstedkommet innsamling av frø i Muséhagen!

Fægrirogn ved Plantehuset i Muséhagen 2014. Mellom stammene er et hulrom som foruten luftrøtter og en stein noen har puttet oppiullet, ser ut til å romme restene av stubben stammene vokste opp omkring i 1961 (foto: Per H. Salvesen, 05.09.2014).

Opprinnelsen til fægrirognen i Muséhagen er høyst sannsynlig å finne i Sunnhordland, i strøket Storøy - Huglo - Skorpo - Anuglo. Den lokale formen av fægerogn (Sorbus meinichii) i dette området stemmer overens med treet i Muséhagen i alle trekk som hittil er undersøkt. Her et eksemplar på Storøy (foto: Per H. Salvesen, 22.06.2014).

Hvor ble så fægrirogntrærne av? Ett ble gitt til Island ved president Vigdis Finnbogadóttir i forbindelse med Ragnar Thorstveits Vinlandsferd med Gaia i 1991. Et annet fikk daværende styrer ved Botanisk institutt, Dagfinn Moe, i gave. Det finnes fortsatt i hans hage. Ett tre ble i 1990 satt i Naustdalen ved «Eriksens gjerde», og to eksemplarer ble satt ved veksthuset på Milde. Det ene står der fortsatt ved veksthuset, mens det andre ble flyttet til Muséplass høsten 1998, der det ble plantet på plenen utenfor Universitetsmuseet mot Muséplass 1. Under feiringen av Muséhagens hundreårsjubileum i august 1999 ble det offisielt navngitt som «fægrirogn» med Knut Fægri til stede og foran et hundretall seminardeltakere fra flere land. En viktig begrunnelse for utnevnelsen var Knut Fægri's mangeårige bruk av fruktene til sitt berømte rognebærsyltetøy (Salvesen 2001). Endelig havnet ett eksemplar i denne forfatters hage i 1991. Det ble saget ned 9. mars 2014 da det var blitt for stort for hagen. Stammen hadde da en diameter på 25 cm og antall årringer ble bestemt til 29 ved basis, dvs. det har trolig spirt i 1985, og kan ha vært av frø samlet 1984.

Det kan finnes flere eksemplarer av fægrirogn i Bergen. Vi har funnet belegg i herbariet (Herb. BG) samlet i Damsgård hage og vi har sett et tre plantet ved Rå skole. Her var frøavkom spredd i omgivelsene. Ett avkom hadde etablert seg og var i ferd med å nå over 2 m høyde i 1995. Mortreet ved skolen ble hugget like før årtusenskiftet. Det

var etter antall årringer i stubben sannsynligvis plantet omkring 1960, like etter at skolebygningen var ny. Det kan også være en vil treffe på fægrirogn andre steder i landet. Ved Gartnerhallens eliteplantestasjon Sauherad har et titall eksemplarer i mange år vært dyrket under sortsnavnet 'Bergen' (Vike 2008). Frø er også levert herfra til formering for salg.

Når og hvorfra kan så treet i Muséhagen opprinnelig være kommet? Vi har vist at treet ved Plantehuset i Muséhagen ble plantet en gang omkring 1910. Vi har også klare indikasjoner på at det stammer fra området som er kalt «Fægriis (tapte?) paradys» (Fægri 1956). Revisjon av herbariematerialet i de offentlige herbarier i Bergen og Oslo, viser at fægrirogn er funnet spredt fra Nordhuglo og Storsøy østover langs sørsiden av Tysnes til Ånuglo og Lokksundet. I dette materialet er det kun tidligere professor Jens Holmboe som har lagt inn herbariebelegg før 1930 samlet på høstparten da fruktsetting er mulig. Det ligger tre ark i Bergensherbariet (Herb. BG) samlet den 10. september 1909 på Ånuglo i Tysnes kommune. Vi har konsultert Årsberetningene for Bergens Museum fra disse årene, og her nevner Holmboe at levende planter ble «indsamlet paa bestyrerens og gartnerens ekskursioner i Bergens omegn» i 1909 (Årsberetningen 1910). Gartneren her må være overvaktmester og gartner Jacob Ørdal. I «Dagbok 1902-1925» for Botanisk have og museum har Holmboe notert at besøket på Ånuglo var en del av en ekskursjon til Vestlandet professorene N. Wille og H. H. Gran fra Oslo gjorde med fem «realfagsstuderende». Holmboe og Ørdal var trolig vertskap og kjentmenn. Hvorvidt det ble tatt med planter eller frø, eller begge deler, vites ikke, men dersom fægrirogn ble samlet til hagen på denne ekskursionen, kan den tidligst være plantet høsten 1909 eller kanskje mer sannsynlig, først noen år senere. Mest nærliggende er det å tenke seg at den ble plantet i 1912 i forbindelse med arbeidene med terrenget mellom Plantehuset og bygården i Joachim Frieles gate 1, som museet kjøpte i 1911. Det ble da utført et «...betydelig planeringsarbeide...» der bl.a. «...en bergknaus maatte her sprænges væk. En hel del busker og mindre trær er her blit indplantet, likesom bregnegruppen har maattet lægges om.» (Årsberetningen 1913).

Det er siden vist at treet i Muséhagen er tetraploid. Den første indikasjon ble funnet ved studier av meiose i pollenkorn (Salvesen unpubl, Houge 1986) der $n=ca. 35$ kromosomer ble tellt i en pollenmorcelle. Siden er dette bekreftet ved hjelp av Flow Cytometry (Salvesen unpubl.) der det entydig er vist at både mortreet i Muséhagen og et avkomtre på Milde er tetraploid. Det samme er vist for fire avkom av fægrirogn samlet på Stykkeneset på Skorpo i Tysnes kommune i 2012.

Vi skal ikke stikke under en stol at det finnes andre mulige kilder til fægrirognen i Muséhagen. I nevnte dagbok finnes en anførsel av Holmboe fra 17. november 1913 om at museet fra overlærer Johs. Dyring mottok «Modne frugter av *Sorbus meinichii* fra Langø, Holmestrand, og *S. subsimilis* fra Sogndal». Dette er høyst sannsynlig fra samme innsamling som Dyring også sendte til professor Theodor Hedlund i Alnarp, Sverige, og som siden ble vist av Alf Liljefors å være tetraploid (Liljefors 1934, 1953, 1955). Vi har ikke funnet nærmere opplysninger i kildene som kan bekrefte om

materialet ble sådd eller plantet i Muséhagen, verken av materialet som ble samlet på Ånuglo i 1909 eller de fruktene som ble mottatt i 1913. Men vi har data fra sekvenser av kloroplastgenomet som viser at treet i Muséhagen, som er tetraploid, og tetraploide planter funnet på Skorpo i Tysnes kommune hører til samme biotype, mens en tetraploid plante fra Mølen ikke langt fra Langøya ved Holmestrand tilhører en annen genotype (Salvesen unpubl.). Det gjenstår å vise at dette gjelder gjennomgående med et større materiale, men så langt tyder alle resultater på at treet i Muséhagen genetisk har sine nærmeste frender i strøket Storsøy – Ånuglo i Sunnhordland og ikke på øyene i ytre Oslofjord.

Av utstillingen av slekten *Sorbus* i Muséhagen finnes i dag kun brokker tilbake. Eksemplarene av *Sorbus torminalis* og *S. meinichii* 'Faegriana' står som vakre og viktige historiske minnesmerker over Bergens Museums tidlige forsøk på å vise evolusjon og artsdannelse i vår flora, og er derfor både bevaringsverdige og vel verd et besøk.

Mysteriet om fægrirognen i Muséhagen og på Muséplass, og dens opphav i naturen, anser vi så langt det er mulig for oppklart. Det tør framgå av det som er skrevet over at treet har særlig høy symbolverdi for Universitetet i Bergen!

Takk!

Siri Herland, tidligere tegner ved Botanisk institutt, Svein Skare ved DKS fotoarkiv ved Universitetsmuseet i Bergen og UBB Bildesamlingen for bilder.

Referanser

- Birkeli, F. 1973. – Norske steinkors i tidlig middelalder. Et bidrag til belysning av overgangen fra norrøn religion til kristendom. – *Skrifter Det norske vid.-akad. Oslo. II Hist.-filog. klasse*, Nr 10. 271 s + 16 Tab. Universitetsforlaget.
- Bolstad, A. M. & Salvesen, P. H. 1999. – Biosystematic studies of *Sorbus meinichii* (Rosaceae) at Moster, S. Norway. – *Nord. J. Bot.* 19: 547-559.
- Brunchorst, J. 1900. – *Bergens Museum 1825-1900. En historisk fremstilling.* – John Griegs forlagsekspedition, Bergen 1900.
- Eichler A. W. 1883. – *Syllabus der Vorlesungen über specielle und medisinisch-pharmaceutische Botanik.* – 3. verbesserte aufl., Gebr. Borntraeger, Berlin, 64 s.
- Engler, A. & Prantl, K. A. E. 1887-1898. – *Die Natürlichen Pflanzenfamilien* nebst ihren Gattungen und wichtigeren Arten, insbesondere den Nutzpflanzen, unter Mitwirkung zahlreicher hervorragender Fachgelehrten begründet von A. Engler und K. Prantl, fortgesetzt von A. Engler ... – Leipzig, W. Engelmann [Landplantene (Embryophyta): II. Teil 1889, III. Teil 1889-1898, IV. Teil 1895-1897 (I. Teil om sopp og alger mm. fortsatte med flere forfattere og delvis annen undertittel å komme ut fram til 1909)].
- Engler, A. 1898. – *Syllabus der Pflanzenfamilien.* Eine Übersicht über das gesamte Pflanzensystem mit Berücksichtigung der Medicinal- und Nutzpflanzen zum Gebrauch bei Vorlesungen und Studien über specielle und medicinisch-pharmaceutische Botanik. – 2. umgearbeitete Ausgabe, Berlin, XII, 214 s.
- Fægri, K. 1956. – Ånuglo – det tapte paradisi. – *Bergen turlag, Årb.* 1955: 77-85; *Naturen* 1979: 138-143.

- 1985. – Viltvoksende arter av rogn i Norge. – *Norsk Hagetidende* 101(9): 468
- Grundt, H. H. & Salvesen, P. H. 2011. – Kjenn din Sorbus. Rogn og asal i Norge. – *Norsk genressurscenter, Rapport 23/2011*, 104 s.
- Hafsten, U. 1957. – Fagerrogn, i Universitetet i Bergen, Godbit fra samlingene. – *Bergens Tidende tirsdag* 4. juni 1957.
- Hartman, C. 1879. – *Handbok i Skandinavien flora*, innefattande Sveriges och Norges växter till och med mossorna; med inledning, afhandlande grunderna för botanikens studium. – 11. uppl., Stockholm.
- Hedlund, T. 1901. – Monographie der Gattung Sorbus. – *Kungliga Svenska Vetenskaps-akademiens Handlingar* 35 (1): 1-147.
- 1911. – Sorbus, s. 197-199 i Dyring, J. – Flora Grenmarensis. – *Nyt Mag. Naturvidensk.* 49 (1911): 99-276.
- 1912. – Sorbus, i Dahl, O. – Botaniske undersøgelser i Helgeland. I. – *Vid.-Selsk. Skr. I. Mat.-Naturv. Kl.* 1912 (6).
- 1914. Sorbus, s. 254-259 i Dyring, J. – Planteliste fra Sogndal. – *Nyt Mag. Naturvidensk.* 52 (1914): 217-284.
- Holmboe, J. 1913. – *Bergens Museums Plantehus*. – John Griegs boktrykkeri, Bergen.
- 1925. – Botanisk samling og have. s. 227-265 i *Bergens Museum 1925*. En historisk fremstilling redigert av professorkollegiet. – Museets styre, Bergen 1925.
- Houge, S. 1997. – *Biosystematiske studier av Sorbus meinichii (Lindeb.) Hedl. på Flekkerøy og Lindesnes (Vest-Agder)*. – Cand. scient. thesis, Universitetet i Bergen, 118 s.
- Haaland, A. 1996. – Bergens Museums historie 1825-1945. – s. 10-183 i: Haaland, A. & Forland, A. (red.) – *Universitetet i Bergens historie*. – Bd. 1, Bergen, 624s.
- Jørgensen, P. M. & Johannessen, H. 1976. – *Guide til Botanisk hage*. – Botanisk museum, Bergen 1976, 20 s.
- Jørgensen, P. M., Moe, D. & Salvesen, P. H. 2015. – *Muséhagen i Bergen - til forskning og formidling i over hundre år*. – manuskript, i trykk.
- Liljefors, A. 1934. – Über die normale und apospore Embryosackentwicklung in der Gattung Sorbus, nebst einigen Bemerkungen über die Chromosomenzahlen. – *Svensk Botanisk Tidskrift* 28: 290-299.
- 1953. – Studies on propagation, embryology, and pollination in Sorbus. – *Acta Horti Bergiani* 16 (10): 277-329.
- 1955. – Cytological studies in Sorbus. – *Acta Horti Bergiani* 17 (4): 47-113.
- Moe, D., Salvesen, P. H. & Øvstedal, P. H. 2000. – *Historiske hager: En nordisk hagehistorisk artikkelsamling ved 100-årsfeiringen av Muséhagen i Bergen, mai 1999*. – Alma Mater forlag, Bergen, 183 s.
- Salvesen, P. H. 1992. – Sorbus meinichii – *The Plantsman* 13 (4): 193-198.
- 1993. – Fagerrogn – en særnorsk plante – *Naturen* 5 (1993): 198-204.
- 2001. – Knut Fægri, livsgleden og vitebegjærligheten – *Våre Nyttevekster* 3/4 (2001): 103-115.
- 2010. – Rogn og asal (slekten Sorbus) i Arboretet på Milde – *Årringen 2009* (13): 4-48.
- 2012. – Rogn og asal (slekten Sorbus) i Arboretet på Milde. – Del 2. Norske spesialiteter – *Årringen 2011* (15): 77-123.
- Vike, E. 2008. – Norske utvalg og foredlinger av busker og trær. – *UMB-rapport 01/2006*. Institutt for Plante- og miljøvitenskap, UMB, Ås.
- Årsberetningen 1899. – C. Den botaniske samling. – s. 64-65 i: *Bergens Museum, Aarsberetning*

- for 1898.* – John Griegs bogtrykkeri, Bergen 1899.
- 1910. – B. Den botaniske have. – s. 36-38 i: *Bergens Museum Aarsberetning for 1909.* – John Griegs boktrykkeri, Bergen 1910.
 - 1913. – B. Den botaniske have. – s. 39-41 i: *Bergens Museums Aarsberetning for 1912.* – John Griegs boktrykkeri, Bergen 1913.
 - 1927. – B. Den botaniske have og plantehuset. – s. 25-30 i: *Bergens Museum, Årsberetning 1926-1927.* – Joh. Griegs boktrykkeri, Bergen 1927.
 - 1954. – Botanisk museum. – s. 64-69 i: *Årsmelding, Universitetet i Bergen 1953-1954.* – Bergen
 - 1962. – Botanisk museum. – s. 107-112 i: *Årsmelding, Universitetet i Bergen 1961-1962.* – Bergen